

یادداشت دبیر مجموعه

کتاب عالمانه و خواندنی «از سمرقند تا سارد: نگرشی تازه به امپراتوری سلوکی» به قلم سوزان شروین-وایت و آمیلی کورت پس از گذشت قریب به سه دهه از نشر آن همچنان یکی از متون جامع و مهم تاریخ سیاسی سلوکیان در آسیای غربی و به ویژه گستره‌ی بزرگی از سرزمین‌های ایرانی به‌شمار می‌رود. با وجود انتشار پژوهش‌های مهم و ارزشمند دیگر درین فاصله که به اهم آنان در مقدمه‌ی مترجمان اثر پیش‌رو اشاره شده، این تحقیق درخشان جنبه‌های مختلفی از شکل‌گیری امپراتوری سلوکی در سده‌ی سوم پیش از میلاد تا فروپاشی آن در سال ۶۳ پیش از میلاد و به قدرت رسیدن اشکانیان را در روایتی موشکافانه و با استفاده از تمام منابع موجود اعم از کتیبه‌ها و متون تاریخی و ادبی و همچنین یافته‌های باستان‌شناسی بررسی می‌کند و با نگاهی نوبه مساله‌ی فراز و فرود فرهنگ «یونانی مآبی» (هلنیسم) در شرق و برهم‌کنش تمدن‌های ایرانی و یونانی در امپراتوری سلوکی می‌پردازد. ویژگی مهم این اثر در بین معدود همتایانش در تاریخ یونانی مآبی در شرق در این نکته‌ی مهم نهفته است که نویسندگان آن به تاریخ دوره‌ای سلوکی به عنوان دوره‌ای مرتبط با پیش و پس آن و نه میان‌پرده‌ای یونانی-مقدونی و تلویحا «وصله‌ای ناهمگون» در تاریخ شرق باستان و مشخصا ایران باستان می‌نگرند و عینک مرسوم ستایش یک سویه‌ی یونان و یونانی مآبی را بر چشم ندارند. نگاه دقیق آنها، جایگاه واقعی امپراتوری سلوکی را نه به عنوان دوره‌ای «غریبه و وارداتی» از جهان یونانی، بلکه به مثابه‌ی سه سده تداوم آگاهانه‌ی سنت‌های پادشاهی و میراث‌دار خلف نظام پیچیده‌ی دیوان سالاری و سنت نوشتاری شرق نزدیک باستان و به ویژه امپراتوری هخامنشی روشن می‌سازد و همچنان به جنبه‌های مختلف تاثیر پررنگ سنت‌های ایرانی و بومی بر یونانی تاکید دارد. نویسندگان جا به جا بخش‌های مهمی از اسناد نوشتاری و کتیبه‌های عصر سلوکی، به ویژه کتیبه‌های میخی دوران یونانی مآبی را در گستره‌ی قابل‌توجهی از زبان‌ها و جغرافیا پیش چشم خواننده برجسته می‌کنند. متفاوت از بسیاری تواریخ سلوکی که

عمدتاً تنها متکی به استفاده از منابع یونانی و لاتینی هستند، به مجموعه‌ی بزرگی از منابع بابلی، آرامی، مصری، یهودی و هندی درین پژوهش استناد شده که برگردان فارسی آن‌ها در ترجمه‌ی حاضر را اولین ترجمه‌ی (هرچند غیرمستقیم) این متون و کتیبه‌ها به فارسی می‌توان دانست. اهمیت دسترسی به این دست منابع دست‌اول به‌ویژه در تدریس تاریخ سلوکی و بررسی تداوم تاریخی متون نوشتاری در انتقال از دوره‌ی هخامنشی به اعصار پارقی و ساسانی البته بر پژوهشگران و دانشجویان پوشیده نیست.

پژوهش در تاریخ، دین، هنر و فرهنگ سلوکیان در سایه‌ی اقبال عمومی هخامنشیان و ساسانیان، حتی بسیار بیشتر از جانشینان پارقی‌شان در مطالعه‌ی تاریخ ایران باستان به غفلت و فراموشی سپرده‌شده و ازین‌رو عمده‌ی همان پژوهش‌های جدی و اندک غربی نیز در نزد دانشجویان و پژوهشگران در ایران مهجور و گاه ناشناخته مانده‌اند. ازین‌رو، اثرپیش رو که اکنون با برگردان دقیق و با مقدمه و یادداشت‌های تکمیلی و روزآمد حمیدرضا پیغمبری و مریم شفیعیان در دسترس خوانندگان فارسی‌زبان قرار می‌گیرد، نه تنها کتابی مهم برای پژوهشگران که بی‌تردید متنی مناسب برای تدریس تاریخ سلوکیان نیز است. امید که چاپ برگردان فارسی این کتاب، گامی مفید برای دسترس‌پذیرساختن یکی از منابع مهم این مقطع از تاریخ ایران و جهان باستان برای پژوهشگران و دانشجویان و علاقمندان تاریخ باشد.

شروین فریدنژاد

بهار ۲۰۲۱ میلادی / ۱۴۰۰ خورشیدی

برلین